

KÖNYVISMERTETŐ

Csaba László

**Európai
– esetleg amerikai –
közgazdaságtan?**Európai közgazdaságtan
Budapest: Akadémiai Kiadó, 2014
198 old.

A kérdőjeles címmel arra utalok, hogy Csaba László az amerikai közgazdasági iskolával, ha úgy tetszik, szemben határozza meg könyvének fő mondanóját, célját, egy vállalkozás kezdetét, az európai közgazdaságtan megteremtését. Nem mintha az európai közgazdasági gondolkodásnak nem lennének előzményei, hiszen annak éppen Európa, pontosabban Anglia volt a bölcsője, David Ricardo vagy Adam Smith személyében. Ám különösen a XX. században valóban a közgazdasági gondolkodást és oktatást az amerikai uralta. Ez az angolszásznak nevezhető túlsúly nyomon követhető az oktatási intézmények nemzetközi sorrendjében, a doktori iskolákban, a folyóiratok rangsorolásában és sok másban.

A szerző kötetének három olvasatát/szintjét jelöli meg. „1. A fő gondolatmenet az alapvető állítások, tételek és következtetések szintje, a közgazdasági tudományok módszeréről és állásáról. 2. Az egyes részletkérdések, mindenekelőtt a tudomány állapota – elmélettörténet –, a szociális piacgazdaság és a rendszerváltozás elmélete, eredményei, összegző bemutatás. 3. A részletek, források, kiegészítő ismeretek köre, ami főleg a kiterjedt lábjegyzetekbe került” (i. m. 15. old.). A könyv üzenete, Csaba Lászlónak a Magyar Közgazdasági Társaság által

szervezett bemutatón elhangzott megfogalmazása szerint, hármas:

1. szükséges a tudományágak, azaz a társadalom- és a természettudományok együttműködése, módszerekben, megközelítéseikben,
2. fenntartható fejlődés csak a társadalom támogatásával lehetséges, végül
3. válasz arra a kérdésre, hogy mit tud előrevetíteni, látni és láttatni a közgazdaság-tudomány.

Mindezt a könyv hat fejezetre tagolódva mutatja be. Érdekesekek a szerző fejtegetései a – Célválasztás és módszerek és a könyv felépítése című fejezetben – a tudományos könyvek és folyóiratok szerepéről. A folyóiratok a gyorstüzelésű fegyverfajták, a tudományos értékrendben kevesebbre becsültek, a szigorú minőségbiztosítási követelményeket csak a könyvek esetében lehet betartani. Bár a szerző nem vitatja a gyorsaság szempontjának fontosságát bizonyos tudományos eredmények és gondolatok közlésében, a könyv mellett tör lándzsát, melyre szerinte az európai hagyomány is épül. A recenzens – folyóirat-szerkesztőként – inkább úgy fogalmazna, hogy két eltérő műfajról van szó. Sok példával bizonyítható, hogy számos szerző fő gondolatait előzetesen egy folyóiratban vagy akár napi- vagy hetilapban fejt ki, mely figyelemkeltő felhívás a később közölt könyvre.

Ebben a fejezetben teszi fel a szerző a kérdést: milyen kihívásokkal szembesül a közgazdaságtan? A pénzügyi válság, a világon terjedő szegénység egyaránt élesebben hozta felszínre az ortodox, neoklasszikus közgazdasági iskola túlzott formalizmusát, közömbösségét a világ fontos kérdéseivel szemben. „Erős az érzés, hogy a közgazdászok – főképp vagy

kizárólag – egymásról és csak egymásnak írnak....” (i. m. 25. old.). A gazdasági valóság feltárásában, a gazdaságpolitika alakításában gyengébben, a modellszerű, matematikai nyelven való leírásban viszont jobban teljesít a közgazdaság-tudomány. Sőt, Csaba László szerint egy szűk kör izlése válik meghatározóvá, ami erősen fenyegeti a sokszínűséget, amely e tudományágban is fontos lenne. A közgazdaságtan egyre inkább amerikai és egyetemi tudományá vált, saját mércéjén még a nyugati társadalmak és gazdaságok konkrétumait kutatók is rendre könnyűnek találtnak. Pedig a közgazdasági elmélet célszerű módon nem szorítkozhat a „mindig és mindenütt érvényes törvényszerűségek” feltárására és megfogalmazására. Már csak azért sem, mert a gazdasági folyamatok racionális, máskor irracionális döntésekből állnak, a mikroszintű viselkedésekből pedig nem lehet makroszinten általánosítani. A szerző kritikai megjegyzéseinek jogosságát nem vitatva azért megjegyzendő, hogy az amerikai közgazdászok teljesítménye azért – áttételesen – mérhető az amerikai gazdaság versenyképességében, a 2008–2009. évi válságból való kilábalásban, általában az elmélet és a gyakorlat sikeres kombinálásában.

Mi lehet európai a mai közgazdaságtudományban, avagy van-e élet a neoklasszikus szintézisen túl? – teszi fel a kérdést az akadémikus szerző. „Az európai közgazdaságtan egyik sajátossága az lehet, hogy *európai szerzőktől, európai témákról, európai szemléletben szól*” (i. m. 67. old.). Az európai elemzési hagyományok újraélesztése, a nemzetgazdaság mint elemzési egység visszahelyezése jogába, a társadalom számára fontos döntésekben használható megoldá-

sok, azaz a társadalmi és gazdasági folyamatok befolyásolása, hangzik a szerző válasza.

Ez a megközelítés érhető tetten a könyv további fejezeteiben, amikor is a könyv írója az európai szociális piacgazdaság elméleti, gazdaságstratégiai és gazdaságpolitikai tartalmával foglalkozik, bemutatva a szociális piacgazdaság modelljének működését, a stabilitásra és a piac megfelelő működésére építő, az állam szerepét pedig a versenypolitikára, a fejlesztés ösztönzésére és a közjó érdekében történő ésszerű beavatkozásra koncentrált gazdaságpolitikát. A jóléti állam ezzel szemben a gazdaság és a társadalom olyan elrendezése, ahol a közhatalom rendszeresen és a piaci folyamatok eredményéhez képest jelentősen és tartósan eltéríti a rendelkezésre álló jövedelmeket és a fogyasztást, szakít a versenysemlegesség elvével. A szociális piacgazdaság teljesítményorientált, a szabad egyéni kezdeményezésre, a piacra és a versenyre épít, és ezt egészíti ki a szociális igazságosság követelménye, újraelosztással. A jóléti állam inkább a kiegyenlítésre, az alanyi jogú juttatások elvére helyezi a hangsúlyt, így a kettő különböző értékrendi megközelítést jelent.

A rendszerváltás mérlege Félíg üres vagy félíg tele van a pohár? címet viselő fejezetben a szerző a kelet-közép-európai rendszerváltásokat tekinti át. „A rendszerváltás megítélésében szinte kezdettől szemben állt a tudományos és a közvélekedés. Az első azt hangsúlyozza, hogy ... az a csoda, hogy a folyamat egyáltalán békésen ment végbe... Másfelől a köz embere számára a változás, az állásbiztonság – és sokszor az életkeresmény – elvesztését jelentette ...s a hatalom – meg a vagyon – előre nem látható módon... került újraelosztásra.” (i. m. 143. old.) Sikeres-e a rendszerváltás, min mérhető a siker? – teszi fel a kérdést Csaba László. Egyszerűen fogalmazva, a társadalom elismeri-e annak, vagyis választás

útján meghagyja vagy leváltja a kormányzó erőket a hatalomban. Vagyis a siker, a felzárkózás mércéje az, hogy miként hozhatók létre fenntarthatóan a jó kormányzás feltételei. A szerző a nemzetközi munkamegosztásba való bekapcsolódásban, a gazdasági szerkezet versenyképességet szolgáló átalakításában, a tőkebefektetők vonzásában, az infokommunikációs eszközök elterjesztésében, a pénzügyi közvetítő rendszer fejlesztésében, a szolgáltatások széles körű elterjesztésében, a magas foglalkoztatási ráta kialakításában, a második gazdaság visszaszorításában, valamint az átláthatóság megteremtésében jelöli meg az átmenet sikerét. Szerinte mind a gazdaság, mind a politika szempontjából valódi áttörés mindaz, ami az elmúlt negyedszázadban végbement. A rendszerváltás kutatásának fontos eredménye Csaba László szerint, a fenntarthatóság, a folyamatosság fontosságának felismerése hármas értelemben: a társadalmi fenntarthatóság, vagyis a társadalom a gazdasági döntésekkel szemben nem lázad fel, a környezeti fenntarthatóság, vagyis a gazdasági növekedés nem károsítja a természeti környezetet, végül a pénzügyi fenntarthatóság.

Az általános egyensúly felé haladás helyett folyamatos gazdasági fejlődésre van szükség, a versenyképes gazdasági szerkezet is elavulttá válik, a fejlesztés, innováció, struktúraátalakítás tehát állandó feladat. Ugyanez érvényes az intézményrendszerre, az alkalmazott gazdaságpolitikára. Másik tanulsága a rendszerváltás kutatásának, hogy a neoklasszikus közgazdaságtan tételeire épülő reformok – a stabilizáció-liberalizáció-intézményépítés-privatizáció – a rendszerváltó országok gyakorlatában nem igazán vált be. Főként azért, mert nem vetettek számot a konkrét társadalmi és hatalmi viszonyokkal, amelyek az egyes országokban kialakultak. A rendszerváltás kutatása az *intézményi-történeti – politikai gazdaságtan*

ni közelítés jelentőségét emelte ki a formális-technikakussal szemben ...az egyoldalú, pusztán mennyiségi mutatókra korlátozódó... *közelítés véglegesen tévútra visz* (i. m. 190. old.). Itt recenzensként – nem vitatva a szerző állítását a konkrét társadalmi és gazdasági viszonyok figyelembevételének fontosságáról – úgy vélem, a stabilizáció-liberalizáció-intézményépítés-privatizáció négyese kiinduló pontként minden átalakuló országban szerepet játszott, tehát ebben az értelemben a neoklasszikus iskola tételei segítettek az átalakulásban.

További tanulságként rögzíti Csaba László, hogy a kormányzati szektor milyensége fontos a gazdasági összeteljesítmény szempontjából, ám a hosszú távú gazdasági növekedést nem az alkalmazott gazdaságpolitika, hanem a növekedési tényezők mennyisége és minősége határozza meg. Az aktuális növekedési ütem emelése távolról sem tekinthető sikernek, ennél fontosabb, hogy az adott növekedési ütem mennyire tartható fenn gazdasági, társadalmi és környezeti szempontból. A jövőt a növekedés külső és belső tényezői együttesen határozzák meg, de az előbbi primátusa mellett, vagyis belső tőkeképzés, belső megtakarítások és a külső tőkevonzás, a beruházások ösztönzése az innováció és a pénzügyi közvetítő rendszer minőségének javítása.

Csaba László könyve nem könnyű olvasmány, a maga nemében egyedül álló vállalkozás közgazdasági axiómák vitatására, egyfajta új megközelítés bevezetésére és alkalmazására, gazdasági folyamatok, történések elemzésére. Nyilvánvalóan sok vitát váltanak ki a szerző gondolatai, jó lenne, ha ezek a viták nemcsak egy szűk szakmai körre korlátozódnának. Csaba László ugyanis rengeteg megjegyzést tesz az aktuális gazdaságpolitikára, érdemes lenne közülük sokat megfontolni a gazdaságpolitika jelenlegi alakítóinak.

Becsky Róbert